

ความสัมพันธ์แบบเครือญาติระหว่างเมืองเขอหลี่กับเมืองปาไปซีฟู

ก่อนพยามังรายสร้างอาณาจักร เชียงใหม่ใน พ.ศ. 1839

ก่อนพุทธศตวรรษที่ 19 ในขอบเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบนปัจจุบันได้เกิดการเคลื่อนไหวของชนเผ่าไต ทั้งแหล่งชุมชนเผ่าไตนับเป็นร้อยเผ่าก่อตัวขึ้นเป็นเมือง บรรดาเมืองซึ่งประกอบด้วยชาวไตเป็นกำลังหลักนั้นมีเมืองเขอหลี่ (เชียงรุ่ง) กลุ่มไตลื้อ เมืองฉาน (ตอนเหนือพม่า) กลุ่มไตใหญ่ เมืองปาไปซีฟู (ในที่ราบลุ่มเชียงราย) กลุ่มไทยล้านนาหรือไตยวน เมืองลาวล่าชาอ้ายลาวและเมืองแกว (ในที่ราบลุ่มแม่น้ำแดงกับดำ) กลุ่มผู้ไท เส้นทางตามฝั่งแม่น้ำที่ไหลจากขุนนางลงสู่แถบนี้ได้แก่ แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำโขง แม่น้ำดำ และแม่น้ำแดง ตลอดจนเส้นทางบกที่กระจายในแถบนี้ ทำให้บรรดาเมืองแหล่งชุมชนไตกลุ่มต่าง ๆ มีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างกว้างขวาง ทั้งจากเหนือลงใต้และจากตะวันตกไปยังตะวันออกเฉียงใต้ในขอบเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน

ภูมิที่ตั้งของเมืองเขอหลี่ใกล้แผ่นดินใหญ่ของจีน ทำให้เมืองนี้มีโอกาสรับวัฒนธรรมและความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีจากหนานเจ้าและราชวงศ์จีนอย่างสะดวก นับแต่พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมา อิทธิพลทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีทางเศรษฐกิจของราชวงศ์ถังมีอิทธิพลต่อโครงสร้างทางการเมืองและรากฐานทางเศรษฐกิจของเมืองเขอหลี่เป็นอย่างมากโดยผ่านการผลักดันจากชนชั้นผู้ปกครองหนานเจ้า จากการเปลี่ยนแปลงภายในอย่างรวดเร็ว เมืองเขอหลี่แหล่งชุมชนไตลื้อได้เติบโตและเข้มแข็งกว่าเมืองปาไปซีฟู เมืองลาว เมืองแกว และเมืองฉานที่ตั้งกระจายในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน

เครือข่ายของความสัมพันธ์ในหมู่ชนชาติไต

เมื่อย่างเข้าสู่ต้นพุทธศตวรรษที่ 18 บนพื้นฐานทางเศรษฐกิจที่เลี้ยงตัวเองได้และพลังแรงงานอันสมบูรณ์ พญาเสืองเจ้าเมืองเขือหลี่เป็นวีรบุรุษคนแรกที่พยายามรวมอำนาจทางการเมืองของกลุ่มชนชาติไตให้อยู่ภายใต้ธงชัยของพระองค์ ตำนานไตลือได้ระบุถึงกรณีนี้โดยละเอียดว่า

จุลศักราช 542 (พ.ศ. 1723) พญาเสืองเข้ามารับตำแหน่งเป็นเจ้าผู้ปกครองในเมืองลือ (เขือหลี่) พระราชบิดามอบให้ธารพระกร อาวุธ เครื่องประดับหลายชิ้น เจ้าลงฟ้าชื่อโพธิ์ฐานพระราชทานตราคำรูปหัวเสือ แต่งตั้งให้เป็นอ๋องในท้องถิ่นนี้ แล้วขึ้นครองราชย์ในพระที่นั่ง พระราชนามว่า เทพเจ้าของเวียงห่อคำเชียงรุ่ง (อาณาจักรปราสาททองเชียงรุ่ง) จุลศักราช 552 (พ.ศ. 1733) เดือน 6 วันที่ 10 เสาร์ สร้างหอคำขึ้นที่สินลาน (อยู่ชานเมืองกัคำไตของเชียงรุ่งปัจจุบัน) คำว่า "สินลาน" มาจากชื่อของอดีตขุนนางคนหนึ่งในที่นี้

ภายหลังรบชนะเมืองต่าง ๆ แล้ว ล้านนา (เมืองปาไปซิฟู) เมืองแกว เมืองลาวล้วนอยู่ใต้อำนาจการปกครอง เคารพนับถือศักราชรัตนในสวรรค์ (เจ้าฟ้าอ๋อง) เป็นเจ้าผู้ปกครองอันสูงส่งเพียงพระองค์เดียว เจ้าเมืองแกวชื่อนาครีขุนกลางมาก เจ้าเมืองเชียงรุ่งชื่อม้งมอญ เจ้าเมืองล้านนาชื่อโพธิ์โลโตบุตรหลานคนเจ้าเมืองเขือคุย ลินจั้น ยูอาย ไตล่า ฟานาน โคงเคย (ในเมืองฉาน) มาชุมนุมกันประกอบพิธีรดน้ำ เกิดทูนพญาเสืองให้เป็นเจ้าผู้ปกครองใหญ่ ร่วมกันถวายประสาทหนึ่งหลังซึ่งมีความสูงห้าสิบสามวา อ่างน้ำคำหนึ่งใบ ซึ่งมีความกว้างสามคอก สูงสามคอก หนักเจ็ดล้านสี่แสนคำ ผังด้วยเพชรพลอยเจ็ดชนิด และยังส่งฉัตรเจ็ดสิบเจ็ดด้าม ข่ายาล่มหนึ่งหมื่นสองพันคน ภายหลังเรียกว่านางฮักรรมเหสี ผู้ที่มาร่วมงานนี้มีเจ้าหน้าที่ของเมืองหู่เหอ ยูอาย ลินจั้น กูเขือ พระศรี ไตล่า ฟานานและ โคงเคย มีราชบุตรแปดล้านสี่แสนสี่หมื่นคน ย่างเผือกม้าหมื่นเจ็ดพันตัว¹

การเคลื่อนไหวของการรวมตัวกันเป็นพันธมิตรครั้งนี้ได้ครอบคลุมบริเวณกว้างขวาง ด้านตะวันออกถึงแคว้นเมืองแกว ด้านใต้ถึงเมืองปาไปซิฟูในที่ราบลุ่มเชียงราย ด้านตะวันตกถึงที่หัวเมืองชื่อโคงเคยในแคว้นเมืองฉาน และด้านเหนือถึงที่ราบเขือหลี่ และ

¹ หลี่โพธิ์, แปลไตลือเป็นจีน, หนังสือบ้านเมืองลือ (Nhangse Benmeeng Le), คุณมิง ยูนานสิน : สำนักพิมพ์เหวินเซียน, 2490), หน้า 1.

อีกหลายเมืองในตอนใต้ญานานฉิน ซึ่งเป็นแหล่งชุมชนไตลื้อลึกลับกับชนเผ่าพันธุ์อื่น

"เจ้าลงฟ้า" * ของหนานเจ้าไม่มีกำลังทางการทหารพอที่จะยับยั้งการขยายดินแดนของพญาเสืองเจ้าเมืองเขือหลี่ได้ จึงยินยอมรับรองอำนาจการปกครอง "เวียงหอคำ เชียงรุ่ง" ในที่ราบลุ่มเขือหลี่ด้วยการ "พระราชทานตราคำรูปหัวเสือ แต่งตั้งให้เป็นองค์ในท้องถิ่น"² เพื่อหลีกเลี่ยงการปะทะกันทางปัญหาดินแดน เจ้าลงฟ้าของหนานเจ้ายังถอนสำนักงานหยิงเฮิน ที่ขึ้นอยู่กับผู้ว่าแคว้นโคหนั้นออกไปจากบริเวณใกล้เมืองเขือหลี่อีกด้วย พงคำวตารราชวงศ์หยวนฉินได้บันทึกเหตุการณ์ย้อนหลังถึงช่วงเกิดกรณีนี้ว่า

แคว้นแคว้นโคหนั้นเดิม เป็นที่อยู่ของชนเผ่าซีฟูและชนเผ่าเหอหนี่ในลุ่มยี่ตระกูลหมง (แห่งหนานเจ้า) ได้จัดตั้งสำนักงานหยิงเฮินในที่นี้ ต่อมาถูกเผ่าพันธุ์พื้นทองไปฮือฮิดครอง (สำนักงานหยิงเฮินของหนานเจ้า) จำต้องย้ายไปที่เมืองเวยชู่ แคว้นแคว้นโคหนั้นก็ค่อย ๆ ถูกพวกเผ่าป่าเถื่อนเข้าฮิดหมด³

ข้อความตอนนี้อาจคล้องกับหลักฐานไตลื้อดังกล่าวข้างต้นแล้ว ทำให้มองเห็นภาพที่พญาเสืองไม่เพียงแต่แผ่ขยายอิทธิพลไปทางตะวันออก ใต้และตะวันตก หากยังขยายขึ้นเหนือจนชิดกับดินแดนของสำนักผู้ว่าโคหนั้นของหนานเจ้า ซึ่งสอดคล้องกับตำนานไตลื้อที่ว่า เมืองต่าง ๆ เช่น หยู่เหอ ยูอาย ฉินฉั้น พระครี ไตล่า ฟานาน และเขือคฺยในดินแดนญานานฉินต่างก็เข้าร่วมพันธมิตรของพญาเสือง **

* เจ้าลงฟ้า ก็คือ เจ้าลุ่มฟ้าในตำนานพื้นเมืองภาคเหนือไทย เช่น ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ของคณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ หน้า 6-8 ระบุถึง "มีพระยาอ๋อตนฮือเจ้าลุ่มฟ้าเปาพิมานเป็นประธานก็มาชุมนุมยังภูเหิด (กลางแห่งว่าภูเหมือด) อันมีในเขตเมืองแก้วคือเมืองอ๋อพระกัน".

² หลี่โพฮือ, แปลไตลื้อเป็นจีน, หนังสือบ้านเมืองลื้อ, หน้า 1.

³ ช่งเหลียน, พงศาวตารราชวงศ์หยวน (พ.ศ. 1913), บรรพภูมิศาสตร์.

** เมืองหยู่เหอ ยูอาย ฉินฉั้น พระครี ไตล่า ฟานานาและเขือคฺยเป็นแหล่งชุมชนไตลื้อลึกลับกับชนเผ่าพันธุ์อื่น นักประวัติศาสตร์จีนเห็นพร้อมต้องกันว่า เมืองเหล่านี้อยู่ในภาคใต้ญานาน แต่หมายถึงเมืองปัจจุบันอะไรบางอย่างยังไม่ทราบ.

อาจกล่าวได้ว่า การทำลายอำนาจเดิมของพญาเสด็จในบริเวณภาคใต้ยาวนานจนมิได้เผชิญกับการต่อต้านรุนแรงนักไม่ว่าจากราชวงศ์ชองใต้จีนหรือหนานเจ้า เปิดโอกาสให้พญาเสด็จหันเหเป้าหมายไปยังแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน และในที่สุดรวมชุมชนของชนชาติไตเข้าด้วยกัน ซึ่งอยู่นอกขอบเขตอิทธิพลทางการเมืองของศูนย์กลางอำนาจทั้งสี่รอบด้าน ด้านเหนือคือ หนานเจ้ากับราชวงศ์ชองใต้จีน ด้านตะวันออกคืออำนาจเสด็จภายใต้อิทธิพลของราชวงศ์จีนเช่นกัน ด้านใต้คืออำนาจเจนละ (ขอมโบราณ) และด้านตะวันตกคือพวกพุกาม

การสร้างพันธมิตรของชนชาติไตดังกล่าวนี้ เริ่มอย่างจริงจังเมื่อภายหลังปี พ.ศ. 1733 โดยที่พญาเสด็จได้รวมเมืองปาไปซิฟู (เชียงแสน) เมืองลาว เมืองแก้ว เมืองฉานและอีกหลายหัวเมืองของชนชาติไตในขอบเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบนเข้าด้วยกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจระหว่างเมืองเชื่อมหลักกับเมืองปาไปซิฟูตลอดจนเมืองลาว เมืองแก้วและเมืองฉานระยะเริ่มต้นขึ้น

พญาเสด็จได้นำทัพจากเมืองเขอหลี่ สัมทบกับกำลังของขุนลาวชั้นเจ้าเมืองปาไปซิฟู (เมืองเชียงแสน) แล้วยกทัพใหญ่เข้าผนวกเมืองแก้ว ความร่วมมือที่ได้รับนี้เนื่องมาจากขุนลาวชั้นเริ่มขัดแย้งกับผู้ปกครองเมืองแก้วช่วง พ.ศ. 1702* ทั้งผิดตรงกับวัตถุประสงค์ของพญาเสด็จซึ่งต้องการขยายตัวเข้าควบคุมเมืองแก้วแหล่งชุมชนของชนชาติไตแห่งหนึ่งเป็นเป้าหมายสุดท้ายในแผนการรวมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน ความสำเร็จที่พญาเสด็จรวมชุมชนชาวไตอยู่ในเครือข่ายเดียวกันเป็นครั้งแรกนั้นได้สร้างชื่อเสียงอันโด่งดังให้กับพญาเสด็จว่าเป็นวีรบุรุษของพวกไตเดียวกัน ตำนานพื้นเมืองภาคเหนือไทยหลายฉบับได้บันทึกถึงวีรกรรมของพญาเสด็จอย่างละเอียด ตอนหนึ่งในตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ว่า

ลาวชั้นพี่เจ้าพระยาจอมผา เรือง และเป็นลุงเจ้าพระยาเสด็จนั้นมีลูกหญิงผู้หนึ่ง
ชื่อนางอ้วคำคอนเมืองชั้นใหญ่เป็นสาว มีรูปงามล้วนถ้วนด้วยอิตถีสักขณะทั้งมวล
ควรภษาปราภาไปถึงฮ่อเมืองพระกันคือ เมืองแก้วมีลูกสาวพระยาผู้หนึ่งงามกว่า
อัน พระยาแก้วชื่อท้าวการูช้าวก็ใช้เอาบรรณาการของฝากมาถวาย หมายถึงนาง

*นายเทาอาจ เรียบเรียง, อาณาจักรยุคต่าง ๆ ในเวียดนาม, (อ้างถึงใน ประชุม
ข้อมูลเกี่ยวกับลาวในพงศาวดารโบราณ), (มณฑลเหอหนานซิน : สำนักพิมพ์จงโจว, 2528), หน้า 318.
ระบุว่า "กองโจรฮ้อลาวมารุกกล้าชายแดนซีโจว (เวียดนาม) ในปี 20 รัชกาลหลี่อินจง (พ.ศ.
1702) มีรับสั่งให้นายทัพผู้เขียนเชิญยกทัพไปปราบปรามกวาดต้อนผู้ตบ วั้ว ควาย ม้า ข้างกลับมา"
ดินแดนฮ้อลาวในพงศาวดารเวียดนามมักจะรวมทั้งถึงตอนบนของเมืองลาวและที่ราบลุ่มเชียงรายของไทยด้วย.

ล่องที่ล้ามที่. ขุนลาวฮั้นที่เจ้าจอมผา เรืองผู้เป็นพ่อนางบ่หื้อพระยาแก้ว เอารพลมามาก
 หนักว่าสักรบเอานางฮัวคำคอนเมือง เมื่อนั้นขุนลาวฮั้นก็หื้อไปบอกแก่เจ้าพระยาเส็ง
 หลานตน ว่าบัดนี้ท้าวกวาวเจ้าเมืองแก้วว่าสักรบเอานางฮัวคำคอนเมืองว่าอันนาหลาน
 เราเจ้าพระยาเส็งเป็นท้าวหนักพระยาใหญ่บ้านนี้ อย่าหื้อมาตุแคลนเรา จันใดสัก
 เอาท้าวกวาวหลานกุควรจักเอาแล

เมื่อนั้นพระยาเส็งเคียดนัก จึงขับเอารพลมากนักออกต้อนรับท้าวกวาวเจ้าเมืองแก้ว
 เจ้าพระยาเส็งได้ชัยชนะก็โตฆ่าท้าวกวาวตาย...รบพระยาแก้วชนะแล้ว ได้มาเป็นพระยา
 ในเมืองแก้ว ท้าวพระยาทั้งหลายมีพระยาฮ่อตนฮื่อ เจ้าลุ่มฟ้าเปาพิมานเป็นประธาน
 ก็มาชุมนุมฮั้งภูเห็ดฮั้งในเขตเมืองแก้วคือเมืองฮ่อพระกัน ภูเห็ดที่นั่น ราบเพียงกว้าง
 ขวางได้ 1200 วา ท้าวพระยาทั้งหลายก็หื้อแบ่งต้าวหนักตบผาเต็มภูเห็ดฮั้งมวลแล้ว
 ก็ตั้งปราสาทท่ามกลางภูเห็ด สูง 135 วา กว้าง 950 วา มีแก้วตฉัตร 770 ดวง
 อ่างคำใส่น้ำอบน้ำหอมสูง 3 คอก กว้าง 6 คอก หนัก 140,000 คำ เป็นอ่างอาบ
 เจ้าพระยาเส็ง แล้วก็สร้างเกษด้วยสังข์ก็ยาวด้วยคำ 770 ลูกสังข์ อันเป็นทักฮั้งวัด
 มากกว่า 100 ลูก พร้อมกับหุดหล่อเจ้าพระยาเส็งนั่งเหนือกองแก้ว 7 ประการ
 สัถิสราฐประสาทรามณเฑียร มีนางทั้งหลาย 44,000 มีนางอมราเทวีฮั้งพามาแต่
 เมืองลาวกับนางฮ่อแก้วลูกพระยาแก้ว เป็นประธาน หากแวดล้อมเป็นบริวารก็มีแล
 ท้าวพระยาทั้งหลายมีพระยาฮ่อลุ่มฟ้าเปาพิมานเป็นประธาน ก็พร้อมกันแปลงลายจุ่มลายเสียด
 (คือตราตั้ง) ไว้กับพระยาเส็งฮั้งแล กระทำราชาภิเศกเจ้าพระยาเส็ง เป็นเอกราช
 ในเมืองแก้ว⁴

ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ระบุชัดเจนว่า กรณีที่พญาเส็งฮั้งขึ้นมา มีอำนาจเหนือชุมชน
 แถบนี้ได้มีพิธีประกาศอำนาจของพญาเส็งที่ "ภูเห็ดมิในเขตเมืองแก้วคือเมืองฮ่อพระกัน" และ
 มีเจ้าลุ่มฟ้าของหนานแจ่มาร่วมพิธีการรตน้ำด้วย นอกจากนี้แสดงว่าพญาเส็งผนวกเฉพาะ
 ดินแดนส่วนที่เรียกว่าภูเห็ดหรือเมืองพระกันในแคว้นเมืองแก้ว ดินแดนส่วนนี้น่าจะอยู่ใน
 ที่ราบลุ่มแม่น้ำแดงกับแม่น้ำดำ บริเวณที่ตั้งเมืองเสียดฮั้งในแคว้นเมืองแก้วยังเป็นของ
 ราฮั้งวงศ์ฮั้ง ยิ่งกว่านั้น พญาเส็งสามารถอ้างสิทธิ์ในการปกครองเอเซียตะวันออกเสียด
 ตอนบนเพราะได้รับเห็นชอบจากเจ้าลุ่มฟ้าของหนานแจ่ม ซึ่งอาจจะรับคำสั่งจากเจ้าฟ้าฮั้ง
 ของราฮั้งวงศ์ฮั้งได้ฮั้งให้ลงมาประกาศการแต่งตั้งก็มีความเป็นไปได้ ตามที่ตำนานไต้ฮั้งระบุว่า

⁴ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่,
 (พระนคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, 2514), หน้า 6-8.

"ภายหลังรบชนะเมืองต่าง ๆ แล้ว ล้านนา (เมืองปาไปซีฟู) เมืองแกว เมืองลาวล้วนอยู่ใต้อำนาจการปกครอง เคารพนับถือจักรพรรดิในลัทธิ (เจ้าพ่ออ่อง) เป็นเจ้าปกครองอันสูงส่งเพียงพระองค์เดียว"⁵

กรณีพิพาทเรื่องล้ามารวมเมืองเซอหลี่ เมืองปาไปซีฟู เมืองแกว เมืองลาว เมืองฉาน และอีกหลายหัวเมืองในยุหนาน จนเกิดเครือข่ายของความสัมพันธ์ในหมู่ชนชาติโตอย่างกว้างขวางนี้ สร้างความสะเทือนขวัญให้กับราชวงศ์ฉินไม่น้อย ทางการของราชวงศ์หยวนจึงยอมรับว่านับแต่ตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา "พวกเผ่าปาไปซีฟูในตอนตะวันตกเฉียงใต้ไปอีเจริยรุ่ง เรื่องที่ลุดทรมแดนทิศเหนือติดกับทงพัน (กิเบต) ทิศใต้ติดกับเสียวซือ (ในแคว้นแคว้นเมืองแกว) ขนบธรรมเนียมประเพณีละม้ายคล้ายคลึงกัน"⁶ คำว่า "ไปซี" ในภาษาสันหยาถึงพวกชนเผ่าร้อยเผ่า ราชวงศ์ฉินนิยมใช้คำนี้สำหรับเรียกรวม ๆ พวกไตในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน มีหลักฐานจากพงศาวดารราชวงศ์หมิงให้การยืนยันว่า

ไปซี ห่างจากยุหนาน (หมายถึงที่ตั้งศูนย์กลางยุหนาน) ไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้หลายพันลี้ อาณาบริเวณของพวกนี้มีหมื่นกว่าลี้ เชียงตุงอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงใต้ (ในพม่า) อยู่ในภาคตะวันตก ปาไปซีฟูอยู่ในภาคใต้ ทงพัน (กิเบต) อยู่ทิศเหนือ ทิศตะวันออกเฉียงใต้คือเซอหลี่ ทิศตะวันตกเฉียงใต้คือเมียนก๊ก (พม่า) ทิศตะวันออกเฉียงเหนือคืออ้ายลาว ทิศตะวันตกเฉียงเหนือติดกับซีพันและฮุยเกอ ตามธรรมดาเป็นพวกไปซีใหญ่ ไปอีเล็ก เปียว กูเช่อ ฮาเช่อ เมียนเหริน (พม่า) เจซัย อาตุ ผู้หมาน อาซัง เป็นต้น จึงเรียกชื่อว่าไปอี^{7*}

พิจารณาจากขอบเขตการขยายอำนาจของพญาเสืองที่ระบุในตำนานพื้นเมืองกับบริเวณซึ่งพวกไปอีกระลายตัวอยู่ตั้งบันทิกไว้ในพงศาวดารจีน ทำให้มองเห็นได้ว่า เหตุการณ์ดังกล่าวมีน้ำหนักเชื่อถือได้เพราะเอกสารทั้งสองภาษากล่าวถึงเหตุการณ์เดียวกันในอาณาบริเวณเดียวกัน

ภายหลังพญาเสืองสิ้นพระชนม์ พันธมิตรของพญาเสืองแตกสลายไป ตำนานพื้นเมืองทุกฉบับมิได้ระบุต่อไปว่ามีใครสืบต่อจากฐานะอันเหนือกว่าเจ้าเมืองในหมู่ชนชาติโต เจ้าเมืองต่าง ๆ ต่างก็ปกครองดินแดนของตนตามวิถีทางที่พญาเสืองวางไว้

⁵ หลี่โพธิ์, แปลไตลื้อเป็นจีน, หนังสือบ้านเมืองลื้อ, หน้า 1.

⁶ หลี่จง, พงศาวดารยุหนาน, บรรพพันทองไปอี. (อ้างถึงใน ประวัติคำลัทธิไตลื้อ โดยสังเขป), (ยุหนาน : 2528), หน้า 76.

⁷ เสียนกู่ซันและหลี่ซื่อซุง, ประวัติไปอี (พ.ศ. 1913), (อ้างถึงใน ประวัติคำลัทธิไต), (เลขวน : 2526), หน้า 113.

* ข้อความตอนต้นระบุชัดเจนว่า แถบนี้เป็นที่ตั้งกระจัดกระจายของชนชาติโตเป็นหลัก ซึ่งราชวงศ์ฉินโบราณเรียกรวม ๆ เป็นไปอี แต่ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีชนชาติอื่นปะปนอยู่ด้วย เช่น ชนเผ่าฮาเช่อ เมียนเหริน เจซัย เป็นต้น.

การกระจายอำนาจทางการเมืองในกลุ่มเครือญาติ

พันธมิตรของพญาเมือง เป็นฐานรองรับความสละสลวยสำนึกของบรรดาสมาชิกในหมู่นยนต์ชาติโต ซึ่งพัฒนาขึ้นภายหลังพญาเมือง เชื่อมโยงความสัมพันธ์ทางเครือญาติในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน แต่ในขณะเดียวกัน ระบบพันธมิตรก็ปรากฏว่ามีจุดอ่อนที่ยากที่จะหลีกเลี่ยงได้ก็คือ ระบบนี้มักจะกำเนิดขึ้นมาเพื่อสนองต่อเป้าหมายหน้าที่ของกิจกรรมการทหารชั่วคราว ไม่สอดคล้องกับความต้องการทางการปกครองแบบพลเรือนในขั้นต่อไป ฉะนั้นจึงจำเป็นต้องกระตุ้นให้เกิดความสัมพันธ์แบบเครือญาติในหมู่คนโตที่เมืองปาไปฮูฟ เมืองแกว เมืองลาว เมืองน่านและเมืองเขอหลี่ ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ให้รายละเอียดว่า

เจ้าพระยาเมืองอยู่ในเมืองพะกัณนาคได้ 3 ปีปลาย 9 เดือน เจ้าก็หื้อพระยาอ้อเจ้าลุ่มฟ้าเปาพินานแปลงลายจุ่มลายเสียหื้อแก่ตนแล้ว เจ้าก็พานางอมราเทวีกับบริวารทั้งหมด เจ้าก็แต่มลายจุ่มลายเสียมาหื้อแก่ลูกตน ผู้ชื่อว่าลาวเงินเรื่องหื้ออยู่เป็นพระยาในเมืองยางเงินเชียงลาวหั้นแล เจ้าก็เหมียดลูกคนทั้งสองคือเจ้าเงินเรื่องกับนางเอิบไผ่ผู้เป็นน้องหื้ออยู่กับตัวนางอมราเทวีหั้นแล ล้วนตนเจ้าพระยาเมืองก็คืนเมืองแกวได้ 14 ปี มีลูกกับนางอู่แก้วสองชาย ผู้ที่ชื่อยี่คำห้าว ผู้น้องชื่อท้าวขุ่มแลงหั้นแล

อยู่บ่ชานเท่าใด เจ้าพระยาเมืองวางเมืองไว้แก่ท้าวผาเรื่องผู้เป็นลูกอ้าย แต่งแปงหื้อลูกผู้กลาง ชื่อยี่คำห้าวไปเป็นพระยาในเมืองล้านช้าง หื้อลูกผู้ช้อยชื่อท้าวขุ่มแลงไปเป็นพระยาในเมืองนันทบุรี คือว่าเมืองน่านหั้นแล

.....

ยามนั้น ฝูงแก้วแมนตาทอกเอาริพลตั้งหน้าอยู่ถ้าคารบ ขุนเมืองกรพลเข้าทาบ ฝูงแก้วแมนเอาริพลเข้ากุมหลอบเอาพระยาเมือง มาตายที่ชวหิน พระยาเมืองตายที่นั่น ริพลขุนเมืองมีตัวต่อห้าล้าน เข้ากุมเอาชากพระยาเมืองได้แล้ว เอาใส่ช้างแก้วออกมาเมืองเอาตาบเจ้ามาส่งสะกางยังเมืองเงินยางวันนั้นแล

ขุนเมืองอายุได้ 39 ปี เป็นพระยาปราบสองเมือง อยู่เมืองเงินยาง 14 ปี อยู่เมืองแกวพะกัณ 17 ปี อายุ 77 ปี ไปสู่ปรโลก 19 ชั่วราชวงศ์แล⁸

พญาเมืองขยายตัวจากเมืองเขอหลี่ (เชียงรุ่ง) ไปเมืองแกวแล้วกลับมีอำนาจในเขตที่ราบลุ่มเชียงรายคือที่เมืองเงินยางเชียงแสน ตามตำนานว่าจากที่นั่นพญาเมืองส่งญาติรุ่นลูกหลานไปครองเมืองลาว (ล้านช้าง) และเมืองในที่ราบลุ่มเชียงรายบางเมือง

⁸ คณะกรรมการศึกษาประวัติศาสตร์ทางประวัติศาสตร์, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, หน้า 8.

และให้เจ้าเมืองต่าง ๆ ส่งบรรณาการแสดงความลวามักัด ที่สำคัญคือ พญาเงืองส่งโอรสไป
ควบคุมดูแลชุมชนและเมืองต่าง ๆ มีหลักฐานปรากฏในตำนานโตลื้อว่า

พญาเงืองมีโอรสสององค์ หนึ่งชื่อท้าวพิงสิงไปกินเมืองที่ล้านนา (เมืองเงินยาง
เชียงแสน) หนึ่งชื่อท้าววายุพิงไปกินเมืองที่เมืองแก้ว หนึ่งชื่อท้าววีสังสิง
ไปกินเมืองที่เมืองลาว หนึ่งชื่อท้าวคังสิงไปรับราชสมบัติตกทอดมาจากพระราชาบิดา
เรียกว่าเทพเจ้าเวียงหอคำ เชียงรุ่ง⁹

องค์ที่ส่งชื่อท้าววายุพิงไปกินเมืองแก้วนั้นสอดคล้องกับหลักฐานตำนานพระยาเงือง
ว่า ราชบุตรที่ประสูติจากนางอุแก้วไปปกครองเมืองพะกัณไนเมืองแก้ว¹⁰ และองค์ที่สามชื่อ
ท้าววีสังสิงไปกินเมืองลาวนั้นตรงกับหลักฐานตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ว่า "แต่งแบ่งให้อูลูกผู้
กลางชื่อยี่คำห้าไปเป็นพระยาในเมืองล้านช้าง"¹¹ หนึ่งชื่อท้าวคังสิงไปรับราชสมบัติ
ขึ้นมาเป็นเจ้าเมืองเวียงหอคำ เชียงรุ่งนั้นได้มีการยืนยันจากตำนานพระยาเงืองอีกว่า โอรส
องค์สุดท้ายของนางอุแก้วไปปกครองเมืองเชียงรุ่ง¹² สำหรับองค์โตชื่อท้าวพิงสิงไปกินเมือง
ที่เงินยาง เชียงแสนนั้นไม่พบตำนานพื้นเมืองภาคเหนือไทยฉบับไหนมีการระบุถึง พอสันนิษฐานว่า
พญาเงืองคงส่งท้าวพิงสิงไปแทนขุนลาวขึ้นหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งพระยาฮิมในช่วงระยะเวลาต่อมา
นอกจากนี้พญาเงืองยังส่งโอรสที่ประสูติจากนางผู้อื่นไปกินเมืองน่านตั้งตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่
กล่าววว่า "ให้อูลูกผู้ช้อยชื่อท้าวขุมแสงไปเป็นพระยาในเมื่อนันทบุรี คือว่าเมืองน่านนั้นแล"¹³

⁹ หลี่โพธิ์, แปลโตลื้อเป็นจีน, หนังสือบ้านเมืองลื้อ, หน้า 2.

¹⁰ คณะสังคมนาคาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่, ตำนานพระยาเงือง เล่ม 2, (เชียงใหม่ :
ศูนย์ส่งเสริมและการศึกษาวัดมรรรรมลามาไทย, 2524), หน้า 10.

¹¹ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, หน้า 6-8.

¹² คณะสังคมนาคาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่, ตำนานพระยาเงือง เล่ม 2, หน้า 10.

¹³ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, หน้า 6-8.

โครงสร้างการปกครองที่มุ่งกระจายอำนาจทางการเมืองให้อยู่ในมือของกลุ่มชาติ
เดียวกัน ในที่นี้ได้แก่บรรดา โอรสซึ่งพญาเสด็จไปควบคุมตามที่ต่าง ๆ นั้น นับว่าเป็น
ความก้าวหน้าอย่างหนึ่งในกระบวนการวิวัฒนาการของชนชาติไต ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับการ
กระจายอำนาจปกครองให้กับนางสนมทั้งแปดร้อยของปาไปซีฟูสมัยพุทธศตวรรษที่ 12-13^{*}

ความสัมพันธ์แบบบ้านพี่เมืองน้อง

หลังสมัยพญาเสด็จ บรรดาเชื้อสายซึ่งไปปกครองมีอำนาจอยู่ตามที่ต่าง ๆ ที่สำคัญ
คือบริเวณที่ราบลุ่มเข่อหลี่และที่ราบลุ่มเชียงราย ชนชั้นผู้ปกครองบางกลุ่มได้สร้างความสัมพันธ์
อันแน่นแฟ้นด้วยการแต่งงาน ซึ่งจะส่งผลให้บรรดาเมืองและชุมชนไตมาเกี่ยวดองสัมพันธ์กัน
ทั้งทางการเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ปรากฏการณ์สำคัญดังกล่าวนี้เห็นได้ชัดจากการรวม
ตัวของชนชั้นผู้ปกครองด้วยการแต่งงานระหว่างเมืองเข่อหลี่กับเมืองปาไปซีฟูในปลายพุทธศตวรรษ
ที่ 18 นำไปสู่ลักษณะแห่งความสัมพันธ์ที่เรียกว่าความสัมพันธ์แบบบ้านพี่เมืองน้อง

ความสัมพันธ์แบบบ้านพี่เมืองน้องในหมู่ชนชาติไตด้วยกัน มักจะมีลักษณะและเงื่อนไข
สำคัญ ๆ สามประเด็นต่อไปนี้

1. ชนชั้นผู้ปกครองแต่งงานกันเกิดความเกี่ยวข้องทางเครือญาติอันสนิท
2. ภูมิที่ตั้งของเมืองอยู่ใกล้เคียงกัน ภายใต้เงื่อนไขนี้ ชนชั้นผู้ปกครองของ
ทั้งสองฝ่ายสามารถสร้างความใกล้ชิดสนิทสนมและรับวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน ตลอดจนมีการ
ไปมาหาสู่ติดต่อกันทางเศรษฐกิจในสังคมชนชาติด้วยกัน

^{*} เขยเข้าหมิน, พงคำวตารราชวงศ์หยวนฉบับใหม่, บรรพปาไปซีฟู, บท 149.
ระบุว่า "ปาไปซีฟู (นางสนมแปดร้อย) ชื่อต่างคำว เรียกว่า ฉินโม้ เล่าลือกันว่า เจ้าผู้ปกครอง
ของเมืองนี้มีนางสนมแปดร้อย แต่ละคนเป็นหัวหน้าหมู่บ้านแห่งหนึ่ง ซึ่งได้ตั้งชื่อไว้" ในพงคำวตาร
ชื่อ โชกู่เต๋ียนสี ของจางเต้าจง กล่าวถึง "ปีที่ 15 ในรัชกาลคายนหยวนแห่งราชวงศ์ถัง (พ.ศ.
1207) เมืองเสียวชื่อ ปาไปซีฟู เจนละ เมืองจามเป็นก๊กที่เรามีเส้นทางคมนาคมล่ายไต
ติดต่อกันได้" จึงเป็นการยืนยันว่า เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 12-13.

3. เมื่อชนชั้นผู้ปกครองรวมตัวกันแล้ว มีแนวโน้มที่จะรวมอำนาจทางการเมือง และสัดโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้มีลักษณะละม้ายคล้ายคลึงกัน และขยายตัวมากกว่า อำนาจของเมืองใดเมืองหนึ่งเพียงเมืองเดียว เห็นได้จากกรณีสร้างความสัมพันธ์แบบบ้านพี่เมืองน้องของเมืองเขอหลี่ (เชียงรุ่ง) กับเมืองปาไปซิฟู (เชียงแล่น)

หลายชั่วอายุคนต่อมาภายหลังพญาเมืองลับแลพระขันธ์ ที่เมืองเขอหลี่ทำวรุ่งแก่นชาย ได้รับราชสมบัติจากบิดาชื่อท้าวพิงขึ้นครองราชย์เป็น เจ้าเมืององค์ที่ 14 ลาวเมิง เจ้าเมืองปาไปซิฟู (เชียงแล่น) ออกเดินทางไปขอลูกสาวของท้าวรุ่งแก่นชายให้กับลูกชายของตนชื่อ ลาวเมิง ท้าวรุ่งแก่นชาย เจ้าเมืองเขอหลี่ (เชียงรุ่ง) มีลูกสาวคนหนึ่งชื่อนางเทพคำชาย เมื่อลาวเมิงเจ้าเมืองปาไปซิฟูมาขอ ท้าวรุ่งแก่นชายได้แสดงความยินดีที่จะผูกพันทางการเมือง แต่งงานระหว่างผู้ปกครองทั้งสองเมือง ตำนานพื้นเมืองทั้งภาคเหนือไทยและไตลื้อของสิบสอง-พันนาต่างก็มีการบันทึกกรณีนี้ให้รายละเอียดคล้ายคลึงว่า

ลาวเมิงมีลูกชายผู้หนึ่งมีรูปโฉมอันมากหนักชื่อลาวเมิง เจ้าลาวเมิงผู้พ่อจึงมีบรรณาการไปขอเอาลูกสาวท้าวรุ่งแก่นชายผู้กินเมืองเชียงรุ่ง (เขอหลี่) ชื่อนางอ้วมจอมเมือง ทรงรูปโฉมโฉมพระธิดาอันงามเพื่อสักเอามาเป็นบิเษข่ายาแห่งเจ้าลาวเมิงหั้นแล

ท้าวรุ่งแก่นชายก็มีความยินดี จึงเบิกบายชื่อลูกสาวแห่งตนว่านางเทพคำชาย (นางแห่งว่านางเทพคำชาย) แล้วแต่งเข้าของเงินค่าเครื่องงาอสังการ ขำหญิง ขำชายอ้อมหื้อแก่ลูกตนมาเป็นเมียแห่งลาวเมิงหั้นแล เจ้าลาวเมิงอายุ 35 เป็นพระยาแทนพ่อ กระทำนางคำชายเป็นอัครมเหสีเทวี เป็นใหญ่แก่นางทั้งหลาย 500 คน¹⁵

อีกตอนหนึ่งจากตำนานไตลื้อของสิบสองพันนาว่า

ท้าวรุ่งแก่นชายลูกของท้าวพิง ได้รับราชสมบัติตกทอดมาจากบิดาในจุลศักราช 596 (พ.ศ. 1777) มีลูกชายหนึ่ง ลูกหญิงหนึ่ง ลูกชายชื่อท้าวเสียงกุก ลูกหญิงชื่อน้อยชื่อนางอ้วมจอมเมือง เมื่อเดินได้ ชื่อนางวูเปียน อีกชื่อหนึ่งนางคำชาย เจ้าลาวเมิงสักเอามาเป็นบิเษข่ายาแห่งล้านนา เจ้าลาวเมิงโปรดปรานมาก¹⁶

¹⁴ หลี่โพธิ์, แปลไตลื้อเป็นจีน, หนังสือบ้านเมืองลื้อ, หน้า 3.

¹⁵ คณะกรรมการสัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, หน้า 8.

¹⁶ หลี่โพธิ์, แปลไตลื้อเป็นจีน, หนังสือบ้านเมืองลื้อ, หน้า 3-4.

การเกิดความเกี่ยวข้องกันทางการแต่งงานนั้นทำให้ชนชั้นผู้ปกครอง เริ่มมีความลำบากที่จะถือฤกษ์แต่งงานซึ่งกันและกัน จึงทำให้เกิดความผูกพันแบบ เครือญาติสนิทสนมมากขึ้น ยิ่งกว่านั้นสภาพภูมิศาสตร์ของสองบริเวณก็เอื้อต่อการสร้างสัมพันธ์ในระยะแรกนี้ กล่าวคือ ที่ราบลุ่มเขื่อนลี้กับที่ราบลุ่ม เชียงรายมีภูมิประเทศใกล้เคียงกันและสิ่งแวดล้อมคล้ายคลึงกัน ตลอดจน เส้นทาง การคมนาคมตามริมฝั่งแม่น้ำโขงให้ความสะดวกคล่องตัวตลอด

ในตำนานวัฒนธรรม ตำนานพื้นเมือง เชียงใหม่ระบุถึงทำ วรุ่งแก่นชายเจ้า เมืองเขื่อนลี้กับลาวเมงเจ้า เมืองป่าไปฮูพร้อมกันห่ม เทก่าสังไว้กับการรักษาขนบธรรมเนียมประจำชนชาติไตเมื่อปี พ.ศ. 1782 นางเทพคำชายัศกรมเหษีเทวีของลาวเมงประสูติมังรายไม่นาน ลาวเมงได้เชิญชวนทำ วรุ่งแก่นชายเจ้า เมืองเขื่อนลี้มากระทำพิธีมงคลสู่เข้าทนต์ขวัญให้กับมังรายตามแบบพื้นเมืองไต

ในเมื่อราชกุมารเกิดมาได้เดือนหนึ่ง พระยาลาวเมงตนพ่องก็เข้าไปบอกแก่ทำ วรุ่งแก่นชายอันเป็นพ่อ เมียให้รู้ว่าหลานเกิดมาหั้นและ ทำ วรุ่งแก่นชายก็มาด้วยบริวารแห่งตนอันมากนักร เจ้าพระยาลาวเมงกันว่าทำ วรุ่งแก่นชายมาถึงแล้ว ก็ป่าวเสนาอำมาตย์มนตรีนครวาสิ ทั้งหลายพร้อมเพรียงกันกระทำมงคลสู่เข้าทนต์ขวัญราชกุมารด้วยเครื่องหลอนเตือนเพื่อให้อราชกุมารมีศรีศุขอายุอายุยืนยาว พระยาลาวเมงและทำ วรุ่งแก่นชายอันเป็นปู่ย่าตายายพร้อมกันใล้ชื่อราชบุตรว่า เจ้ามังราย¹⁷

การเล่นประเภทลูกข่างและเครื่องดนตรีประเภทขลุ่ย เป็นของไตพื้นเมืองเช่นกัน ก็ได้รับการส่งเสริมจากทำ วรุ่งแก่นชายเจ้าเมืองเขื่อนลี้ เมื่อมังรายโตขึ้นเป็นเด็กเดินได้ ทำ วรุ่งแก่นชายได้ลื้อนให้หลานรู้จักวัฒนธรรมของไตพื้นเมืองเหล่านี้

ภายหลังทำ วรุ่งแก่นชายกลับเมืองลื้อแล้ว ผู้คนเรียกหลานทำ วรุ่งแก่นชายหรือลูกนางคำชายว่าทำ วรุ่งแก่นชาย ต่อมาทำ วรุ่งแก่นชายสั่งทำลูกข่างคำให้ เป็นของเล่นของหลาน ต่อมาอีกผู้คนมาบอกว่า หลานเติบโตขึ้นมาแล้ว อยากเป่าขลุ่ย ทำ วรุ่งแก่นชายสั่งทำขลุ่ยคำให้¹⁸

¹⁷ คณะกรรมการจัดทำเอกสารทางประวัติศาสตร์, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่, หน้า 8.

¹⁸ หลี่โพธิ์, แปลไตลื้อเป็นจีน, หนังสือบ้านเมืองลื้อ, หน้า 3-4.

ในด้านเศรษฐกิจ เมืองเขอหลี่กับเมืองปาไปซีฟูต่างก็มีพื้นฐานทางอุตสาหกรรมแบบ
 พื้นบ้านและการเกษตรเพาะปลูกพืชพันธุ์อย่างเดียวกัน วัตถุประสงค์จากการเกษตรล่ามถนองความ
 ต้องการทางอุตสาหกรรมแบบพื้นบ้านอย่างเพียงพอ แต่ล่องเมืองนี้มีการพัฒนาเทคโนโลยีไม่ลุ่มดูลย์กัน
 ดังเห็นว่าเขอหลี่สามารถพัฒนาทางการผลิตก้าวหน้ากว่าปาไปซีฟูหลายอย่าง อาทิเช่น การใช้เครื่อง-
 มือทำจากเหล็ก เครื่องทอผ้าไหม (ดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 3) นอกจากนี้เขอหลี่ยังมีโอกาสรับ
 ความเจริญทั้งจากจีนและหนานเจ้า ตามหลักฐานจีนหลายฉบับก็กล่าวถึง การที่จีนเผยแพร่วิวัฒนาการ
 บางอย่างแก่ชนเผ่าและชนชาติต่าง ๆ อยู่มาก การสร้างความสัมพันธ์ด้วยการแต่งงานระหว่าง
 เมืองเขอหลี่และปาไปซีฟูน่าจะมีผลทำให้เมืองปาไปซีฟูมีโอกาสรับความเจริญก้าวหน้าของเขอหลี่
 บ้าง บรรณาการที่ท้าวรุ่งแก่นชายส่งให้หลวนคือท้าวจ่มงรายนั้น ประกอบด้วยม้า ควาย มีดเหล็ก
 อันเป็นเครื่องมือทางการผลิตทั้งสิ้น เพราะฉะนั้นการแต่งงานระหว่างลูกสาวของท้าวรุ่งแก่นชาย
 กับลาวเมง (พ่อของม้งราย) ลูกของลาวเมง แห่งปาไปซีฟูก็เท่ากับเปิดโอกาสให้ปาไปซีฟูรับสิ่ง
 ของและความเจริญทางเทคโนโลยีจากเขอหลี่สะดวกขึ้นก็เป็นได้

ภายหลังลาวเมงจัดงานต้อนรับนางเทพคำขายลูกสาวเจ้าเมืองเขอหลี่เข้าสู่เมือง
 ปาไปซีฟูเรียบร้อยแล้ว ลาวเมงก็ยกฐานะเจ้าเมืองให้กับลาวเมงลูกชายของตน "เจ้าลาว
 เมงอายุ 35 เป็นพระยาแทนพ่อ กระจ่างนางคำขายเป็นอัครมเหสีเทวี เป็นใหญ่แก่นางทั้ง
 หลาย 500 คน"¹⁹ เจ้าลาวเมงได้แต่งตั้งนางคำขายให้เป็นผู้รับผิดชอบพลังการผลิตทางด้าน
 อุตสาหกรรมทอผ้าในวังซึ่ง เป็นกระบวนการผลิตสำคัญในสังคมเมืองปาไปซีฟู นับแต่พุทธศตวรรษ
 ที่ 12 เป็นต้นมา เทคโนโลยีการทอผ้าในเมืองเขอหลี่มีความนำหน้ากว่าเมืองต่าง ๆ ในหมู่
 ชนชาติไตในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตอนบน เพราะรับจากหนานเจ้าและจีนดังกล่าวมาแล้ว
 น่าจะผ่านนางคำขายนำเทคโนโลยีการทอผ้าที่นิยมกันในหมู่ลัทธิสังคมไตลื้อนั้น เข้ามาเผยแพร่
 ในที่ราบลุ่มเชียงราย

การที่ชนชั้นผู้ปกครองเมืองปาไปซีฟูขอผูกความสัมพันธ์ทางการแต่งงานกับเจ้าเมือง
 เขอหลี่นั้น เสมือนกับการสร้างสะพานอันถาวร เพื่อติดต่อความเจริญก้าวหน้าเข้ามาอย่างกว้าง-
 ขวางและไม่ขาดสาย ตำนานไตลื้อก็ร่องรอยให้เห็นถึง "ท้าวรุ่งแก่นชายก็ส่งม้า 20 ตัว

¹⁹ คณะกรรมการสันติพิมพ์ เอกสารทางประวัติศาสตร์, ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่,

ควายตัวเมีย 20 ตัว พรม 20 ผืน มีดเหล็ก 20 ด้าม เกสอหม้อใส่ร้อยหาบไปให้หลาน (ท้าวมังราย) ทุกปีเช่นกัน"²⁰ สัตว์เลี้ยงและสิ่งของเหล่านี้ล้วนเป็นเครื่องมือทุนแรงและวัตถุทางการผลิตพร้อมกับมีเทคโนโลยีประกอบอยู่ด้วย ย่อมมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในสังคมที่ราบลุ่มเชียงรายในหลาย ๆ ด้านเป็นอย่างมาก

เมื่อชนชั้นผู้ปกครองรวมเป็นเครือญาติอันสนิทแล้ว มีความปรารถนาที่จะจัดตั้งโครงสร้างทางการเมืองการปกครองให้มีลักษณะละม้ายคล้ายคลึงกัน แนวโน้มทางด้านนี้มีการแสดงออกมา ช่วงที่พญามังรายขึ้นครองราชย์ที่เมืองเชียงแสนแทนบิดาท้าวลาวเมงในตอนต้นพุทธศตวรรษที่ 19 พญามังรายขยายเข้าสู่ดินแดนฝั่งขวาของแม่น้ำโขง ตั้งตำนานโตลื้อบันทึก "เมื่อท้าวมังรายโตเป็นผู้ใหญ่แล้ว เป็นเจ้าแผ่นดินแทนพ่อ ท้าวมังรายจัดแบ่งที่ดินส่วนหนึ่งให้สร้างเป็นสถานที่พักผ่อนของตายาย"²¹ กรณีนี้นอกจากได้แสดงความขอบพระคุณที่ท้าวรุ่งแก่นชายให้ทำการอบรมตั้งแต่เด็กเล็ก ๆ แล้ว ยังแสดงว่าพญามังรายพยายามที่จะขยายขอบเขตความสัมพันธ์จากด้านวัฒนธรรมและเศรษฐกิจไปสู่ความสัมพันธ์ทางการเมืองการปกครองโดยอาศัยความมีประสพการณ์ของตาท้าวรุ่งแก่นชาย

ช่วง พ.ศ. 1805-1839 เป็นช่วงที่พญามังรายขยายอาณาบริเวณและสร้างบ้านเมืองของกลุ่มไทยล้านนา พระองค์กำสั่งต้องการความรู้ความสามารถทางการเมืองการปกครองเพื่อสนองต่อแผนการการ จัดตั้งอาณาจักร เชียงใหม่ขึ้นในที่ภาคเหนือไทย ภายหลังจากท้าวรุ่งแก่นชายสิ้นพระชนม์ ปรากฏว่าพญามังรายได้นำระบบหัวสิบหรือนายสิบซึ่งเป็นโครงสร้างการปกครองระดับหัวเมืองท้องถิ่นจากเจ้าเมืองเข้อลื้อชื่อท้าวพวา (พ.ศ. 1816-1830) เข้ามาใช้ในหัวเมืองที่เพิ่งผนวกเข้ามาใหม่จากล่องที่ราบลุ่มเชียงรายกับที่ราบลุ่มเชียงใหม่อย่างสำเร็จผลสามารถยั้งไม่ให้บรรดาหัวหน้าของหัวเมืองใหม่ต่อต้านตน

พญามังรายใช้กฎหมายมังรายคำสตร์ในการปกครองหัวเมืองท้องถิ่น ระบบการปกครองท้องถิ่นที่ถือหน่วยงานการปกครองชั้นล่างสุดเป็นหน่วยงานสำคัญนั้น นักประวัติศาสตร์จีนปัจจุบันจึงนิยมเรียกเป็นระบบหัวสิบ สำหรับโตลื้อซึ่งเป็นตำนานพื้นเมืองของสิบสองปันนาก็มีเนื้อหา

²⁰ หลี่โพธิ์, แพลโตลื้อเป็นจีน, หนังสือบ้านเมืองลื้อ, หน้า 3-4.

²¹ เรื่องเดียวกัน, หน้า 4.

คล้ายคลึงกับมังรายคำลัตรีว่า

จุลศักราช 640 (พ.ศ. 1821) เพื่อบริหารและรักษาความสงบเรียบร้อยของ
ท้องถิ่น พญาเมืองนาย (หัวเมืองของเชียงรุ่ง) ป่าวประกาศว่า ไพร่สิบคนให้
มีหัวสิบผู้หนึ่ง หัวสิบห้าคนให้มีหัวห้าสิบผู้หนึ่ง หัวห้าสิบขึ้นอยู่กับหัวร้อย หัวพัน
หัวหมื่น หัวแสนเป็นนายทัพสูงสุด ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยพญาเมืองนาย ในยามสงคราม
จะดำรงตำแหน่งเป็นผู้บัญชาการใหญ่²²

พญามังรายน่าจะถ่ายทอดระบบการปกครองนี้มาจากแคว้นแคว้นที่ขึ้นอยู่กับเจ้าเมือง
เข่อหลี่ ด้วยเหตุผลที่ว่า

1. เอกสารของภาคเหนือไทยระบุว่า พญามังรายเคยส่งลูกชายคนหนึ่งชื่อขุน-
เครื่องไปกินเมืองนายหัวเมืองอยู่ใต้การปกครองของเจ้าเมืองเข่อหลี่ ดังข้อความว่า

ขณะนั้น พระยามังรายมีบุตรชาย 4 คน บุตรหญิง 1 คน แต่บุตรชายคนที่ 4 นั้น
ถึงแก่กรรมเสียแต่年幼แล้ว บุตรที่ 1 ชื่อเจ้าขุนเครื่องคำล ก บุตรชายที่ 2 ชื่อ
เจ้าขุนคราม บุตรที่ 3 ชื่อเจ้าขุนเครื่อง ขุนเครื่องคำลคนพื่อนั้น เจ้ามังรายให้ไป
อยู่เมืองฝาง ภายหลังมีใจคิดกบฏต่อบิดา บิดาก็บังคับให้บุตรไปยิงตายเสีย
ส่วนเจ้าขุนเครื่องบุตรที่ 3 เจ้ามังรายก็ให้ไปอยู่เมืองนาย เจ้าขุนครามก็ให้ไปอยู่
เมืองแทนตน เจ้ามังรายเมื่อได้เป็นเอกราชแล้วราชสัมพันธ์เมืองละพูน เชียงใหม่
นั้นก็ให้เจ้ามังครามไปอยู่เมืองเชียงรายอีก²³

ขุนเครื่องลูกของพญามังรายไปฝึกงานที่เมืองนาย ได้เรียนรู้วิธีการสร้างความสัมพันธ์
ระหว่างหัวหน้าชั้นต่ำและชั้นสูงพร้อมกับมี "ข่มกวั่น ผู้หนึ่งทำหน้าที่เป็นผู้ติดต่อ (ล่าม) ป่าว-
ประกาศเรื่องงานการประจํานายสิบทุกคน"²⁴ เสมือนมีการล่อล่องดูแลพฤติกรรมของนายสิบ
สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์ต่อการสร้างอำนาจเด็ดขาดของพญามังราย ซึ่งกล่าวได้ว่าก่อนที่
พญามังรายแล้วราชสัมพันธ์ที่เชียงใหม่ในปี พ.ศ. 1839 ระบบนายสิบนี้ถูกถ่ายทอดจากเมืองนาย
เข้ามาในเมืองปาไปซีฟู

²² ตำหรับไตลื้อ, (อ้างถึงใน "ข้อมูลเกี่ยวกับการสำรวจสังคมชนชาติไต เล่มที่ 1),
(เมืองคุนหมิงมณฑลยูนนาน : สำนักพิมพ์ชนชาติยูนนาน ค.ศ. 1983), หน้า 27.

²³ แล่นหลวงราชสัมพันธ์, พงศ์วาทะล้านนาไทย, (รวบรวมอยู่ใน ประชุมพงศาวดาร
เล่มที่เก้า ภาคที่สิบ), (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภา, 2507), หน้า 255-256.

²⁴ ประเสริฐ ณ นคร, มังรายคำลัตรี, หน้า 1.

2. แว่นแคว้นของ เมืองเชอหลี่มีการใช้ระบบนายสิบหรือหัว สิบก่อน เมืองปาไปฮิง เพราะได้รับอิทธิพลทางการเมืองการปกครองจากราชวงศ์ซัน ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ สิบโบราณ ในราชวงศ์ซ่งเหนือ (พ.ศ. 1503-1670) มีการจัดระบบขุนบทเป็นสิบครอบครัว ให้มีผู้คุมน้อยหนึ่งคน หัวสิบครอบครัวให้มีผู้คุมกลางหนึ่งคน และร้อยครอบครัวให้มีผู้คุมใหญ่หนึ่งคนและผู้ช่วยผู้คุมใหญ่อีกคน สมัยนั้นใช้ระบบนี้เพื่อรักษาความปลอดภัยให้เกิดการปล้นชิงทรัพย์ในหมู่บ้านตอนกลางคืน ครอบครัวใดที่มีการพัวพันกับพวกโจรผู้ร้าย จะมีโทษถึงกัน และกันสิบครอบครัวทั้งหมด และในยามเกิดสงครามเจ้านายชั้นบนจะส่งงานการเกณฑ์ทหาร และแรงงานตามระดับชั้นลงมาอย่างสะดวกและรวดเร็ว²⁵ ต่อมาถึงราชวงศ์ซัน (พ.ศ. 1658-1777) ทางราชสำนักยังได้เพิ่มตำแหน่งหมื่นครอบครัวกับพันครอบครัวเป็นนายทัพใหญ่ในภาวะเกิดสงครามขนาดใหญ่อีกด้วย²⁶

ราชวงศ์หยวนซัน (พ.ศ. 1749-1911) ได้แพร่หลายระบบการปกครองครอบครัวนี้ไปถึงทุกหัวเมืองภายในดินแดนของจีน กำหนดว่า หัวร้อยรับผิดชอบร้อยครอบครัว หัวร้อยเป็นตำแหน่งที่อยู่ได้บังคับบัญชาของหัวพัน หัวพันดูแลพันครอบครัว เป็นตำแหน่งที่ขึ้นอยู่กับหัวหมื่น มีสำนักงานพันครอบครัวประจำระดับอำเภอ สำนักงานยังมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามจำนวนครอบครัวที่ดูแลจริง ๆ การดูแลจำนวนครอบครัวที่มากกว่าตัวเลข 7 ร้อยครอบครัวขึ้นไปให้เรียกว่า สำนักงานพันครอบครัวบน การดูแลมากกว่า 5 ร้อยครอบครัวขึ้นไปให้เรียกว่า สำนักงานพันครอบครัวกลาง การดูแลต่ำกว่า 3 ร้อยครอบครัวให้เรียกว่า สำนักงานพันครอบครัวล่าง หัวหมื่นรับผิดชอบหมื่นครอบครัว ขึ้นอยู่กับองคมนตรีที่นครหลวงปักกิ่ง มีสำนักงานประจำระดับมณฑล สำนักงานที่ควบคุม 7 พันครอบครัวขึ้นไป เรียกว่า สำนักงานหมื่นครอบครัวบน การดูแล 5 พันครอบครัวขึ้นไปให้เรียกว่า สำนักงานหมื่นครอบครัวกลาง การดูแลต่ำกว่า 3 พันครอบครัวนั้นให้เรียกว่า สำนักงานหมื่นครอบครัวล่าง²⁷

²⁵ หลิว เจอหว่า, ประวัติศาสตร์สิบโบราณ เล่มปลาย, (ปักกิ่ง : สำนักพิมพ์ประชาชน, ค.ศ. 1979), หน้า 52.

²⁶ เรื่องเดียวกัน, หน้า 70.

²⁷ คณะบรรณาธิการบรรณานุกรมจีน, บรรณานุกรมประวัติศาสตร์, (เมืองเซี่ยงไฮ้ ประเทศจีน : สำนักพิมพ์บรรณานุกรมเซี่ยงไฮ้, 2524), บรรพระบบข้าราชการโบราณ, หน้า 167.

ระบบสิบครอบครัวซึ่งภายหลังนิยมเรียกเป็นระบบหัวสิบหรือนายสิบนี้ สักรพรรดิ-
อูปีเสียบแห่งราชวงศ์หยวนซินได้ทำการส่งเสริมให้ใช้ในยุหนานรวมทั้งบริเวณแนวพรมแดน
ภาคใต้ยุหนานในราวปี พ.ศ. 1817 โดยการแต่งตั้งช่วยเตียน เชอซันสื่อตันไปดำรงตำแหน่ง
ผู้ว่ายุหนานเป็นคนแรกแทนอดีตนายทัพใหญ่ของมองโกลผู้ดำเนิมนโยบายผิดพลาดไป พงคาวดาร
ราชวงศ์หยวนระบุถึง

ปีที่ 11 ในรัชกาลคือหยวน (พ.ศ. 1817) สัสดังมณฑลยุหนาน สักรพรรดิซ้อจู
(อูปีเสียบ) แต่งตั้งอองของเมืองเสียนหยางชื่อช่วยเตียน เชอซันสื่อตัน เป็นผู้ว่า
ราชการมณฑลยุหนานคนแรก มีพระราชโองการกับช่วยเตียน เชอฯ ว่า

ข้าเคยไปที่ยุหนานมาแล้ว แต่แต่งตั้งเจ้าผู้ปกครองผิดพลาดไป ทำให้ราษฎร
ในพื้นที่เดือดร้อน ข้าต้องการที่จะคัดเลือกบุคคลที่มีความลุ่มรอบคอบไปปกครอง ไม่มี
บุคคลใดรู้เท่าทันได้²⁸

เมื่อช่วยเตียน เชอไปรับราชการที่ยุหนาน ได้สร้างความสัมพันธ์อันดีกลมกับชนเผ่า-
ท้องถิ่นและสนองความต้องการของชาวบ้านอย่างดี บนพื้นฐานที่อยู่ปรองดองกันอย่างสันติ
ช่วยเตียน เชอจึงค่อย ๆ สักระบบการปกครองท้องถิ่นของราชวงศ์หยวนซินได้สำเร็จในบริเวณ
ยุหนาน รวมทั้งระบบนายสิบตามแนวชายแดนยุหนานด้วย ข้อความต่อไปนี้ทำให้เราเห็นร่องรอย
ของระบบนายสิบหรือหัวสิบที่ราชวงศ์หยวนจัดในยุหนาน

ยุหนานไม่มีพิธีกรรม ช่วยเตียน เชอสอนให้รู้จักพิธีผูกเข้า พิธีการแต่งงาน
พิธีการฝังศพและเซ่นไหว้ สอนให้ชาวบ้านรู้จักเพาะปลูกและปลูกพืชตรงบริเวณ
ที่ไม่แห้งแล้ง ช่วยสร้างศาลเจ้าขงจื้อและวิหารแสดงธรรม พวกชาวบ้านใน
ยุหนานนิยมใช้เชี้ยแทนเหรียญเงิน เปลี่ยนมาใช้ระบบเหรียญเงิน ชาวบ้านว่า
ไม่สะดวก ช่วยเตียน เชอรายงานกับราชสำนัก ให้ฟื้นฟูประเพณีเดิม เนื่องจาก
อาณาเขตนี้ทุรกันดาร มีกองโจรชุกชุม ที่รักษาพยาบาลไม่ตั้งอยู่ในท่าแลสะดวก
สำหรับคนไข้ จึงสั่งให้จัดตั้งตำบลตามที่เหมาะสม ให้มีเจ้าเมืองหนึ่งคน นายร้อย
หนึ่งคนคุมร้อยครอบครัว เมื่อสบพวกโจรได้ให้ลงโทษหนัก²⁹

²⁸ ช่ง เหลียน, พงคาวดารราชวงศ์หยวน, บรรพชิวประวัติช่วยเตียน เชอซันสื่อตัน.

²⁹ เรื่องเดียวกัน.